

А. А. ГЕРЦ

Алла Анатоліївна Герц, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У ПЛАСТИЧНІЙ ХІРУРГІЇ

Проблема збереження й поліпшення фізичної краси турбує людство від найдавніших часів. Так, у стародавніх греків сформувався таке поняття, як калокагатія (грец. – «красивий і хороший») – гармонійне поєднання фізичних (зовнішніх) моральних (духовних, внутрішніх) достоїнств, досконалість людської особистості як ідеал виховання людини. Калокагатія була одночасно соціально-політичним, педагогічним, етичним і естетичним ідеалом. У Сократа краса – одна з найважливіших категорій світобудови. Плотін вважав, що краса – це провідник у світ божественного.

До деякої міри цей ідеал знайшов своє відображення у визначенні здоров'я, що міститься в преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я: «здоров'я – це не тільки відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя». Безумовно, без почуття краси, прекрасного, душевне й соціальне благополуччя було б неповним. Фізична краса й здоров'я – також тісно переплетені поняття. Тому міждисциплінарна галузь медицини, яка отримала назву пластичної, постійно знаходиться в творчому пошуку, перебуває на передньому краю наукових досліджень.

Для того, щоб належним чином охарактеризувати договір про надання медичних послуг у пластичній хірургії, слід визначитися із природою самої послуги в пластичній хірургії: чи є вона видом медичної послуги, якщо є, то за якими ознаками можна її відрізнити від інших медичних послуг і т.д. У законодавстві немає визначення послуги в пластичній хірургії, відтак поняття про неї доводиться формувати на підставі аналізу існуючої нормативно-правової бази.

Метою статті є ґрунтовне дослідження договору про надання медичних послуг у пластичній хірургії.

Дана стаття ґрунтується на аналізі чинного вітчизняного законодавства, а також останніх політичних та економічних перетворень у нашій державі.

Питаннями договірних правовідносин в сфері надання медичних послуг у хірургії займалися у своїх наукових дослідженнях А. Савицька, Н. Гайдай, О. Смотров, Р. Майданик, С. Антонов та інші.

Відповідно до Розділу I Переліку платних послуг, які можуть надаватися в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, вищих медичних навчальних закладах та науково-дослідних установах, до послуг, що надаються згідно з функціональними повноваженнями державними і комунальними закладами охорони здоров'я, належить і косметологічна допомога¹.

Косметологічне обслуговування можна визначити як діяльність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб – підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері надання косметологічних послуг, що не обов'язково обмежується косметологічною допомогою. Отже, косметологічна послуга – це діяльність, спрямована на профілактику, діагностику, лікування косметологічних дефектів, що проявляються у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, та відповідну реабілітацію, а також іншу діяльність, зокрема ту, яка спрямована на усунення, маскування косметологічних дефектів, які не пов'язані із хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також на задоволення інших естетичних потреб.

Оскільки косметологія має справу із зовнішнім виглядом тіла людини, то косметологічний дефект – певне, зумовлене різного роду факторами, відхилення від уявлень суспільства або конкретного індивіда про те, яким повинен бути зовнішній вигляд тіла людини.

Послуги в пластичній хірургії можуть здійснюватися відповідними медичними закладами та фізичними особами-підприємцями, за умови їх належної кваліфікації.

Слід виділити такі особливості послуги в пластичній хірургії:

- це діяльність, яку можуть здійснювати лише певні суб'єкти;
- ця діяльність здійснюється для задоволення естетичних потреб;

– результатом послуги в пластичній хірургії виступає певна зміна зовнішнього вигляду тіла людини (його частини);

– результат послуги в пластичній хірургії не завжди може бути гарантований особою, яка її надає, оскільки: деякі косметологічні послуги вимагають належних дій з боку особи, яка звернулася за наданням послуги, а також тому, що індивідуальні властивості кожного людського організму не завжди можна до кінця врахувати; більше того, не завжди можна зрозуміти дійсні побажання особи і її уявлення щодо результату послуги в пластичній хірургії.

На сьогодні досить складно практично встановити межу між послугою в пластичній хірургії та іншими суміжними медичними послугами. Так, уже згаданий Перелік платних послуг, які можуть надаватися в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, вищих медичних навчальних закладах та науково-дослідних установах у старій редакції хірургічну корекцію відносив до косметологічної допомоги. Хірургічна операція, хірургічне втручання або оперативне втручання – комплекс впливів на тканини або органи людини, що проводяться лікарем з метою лікування, діагностики, корекції функцій організму, виконуваний за допомогою різних способів роз'єднання, переміщення і з'єднання тканин². Відтак, невиправданим є віднесення будь-якого хірургічного втручання до косметологічних послуг. Тому популярне сьогодні лазерне видалення судин і т.п., яке пропонується як косметологічна послуга, важко таким назвати.

Проблема розмежування косметологічної послуги від інших медичних послуг існуватиме, допоки не буде врегульовано на законодавчому рівні питання надання різних видів медичних послуг. Таке врегулювання, окрім можливого вирішення цієї теоретичної проблеми, вирішить проблему правового вакууму у цій сфері.

Законодавство України майже не регулює сферу пластичної хірургії і їй приділяється мало уваги. Відсутній закон про пластичну хірургію, який би встановлював загальні вимоги до естетичного хірурга. Тому цією діяльністю займаються хірурги різних спеціальностей – загальні хірурги, онкохірурги, щелепно-лицьові хірурги та інші. Потенційний пластичний хірург повинен мати сертифікат про спеціальність хірурга. У разі, якщо пацієнт бажає провести операцію, наприклад, із видозміни форми носа чи молочних залоз, то хірург повинен підтвердити своє право на проведення такої операції посвідченням про проходження курсів вдосконалення з певного розділу пластичної хірургії (наприклад, пластичної хірургії обличчя або пластичної хірургії молочних залоз, відповідно).

Для того, щоб охарактеризувати договір про послуги в пластичній хірургії, слід відштовхуватися від загальних положень про договір, загальних положень про послуги Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а також медичного законодавства.

Відтак, *договір про надання послуг у пластичній хірургії можна визначити як домовленість, за якою одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) із дотриманням законодавства про охорону здоров'я надати послугу в пластичній хірургії, яка може полягати у профілактиці, діагностиці, лікуванні косметологічних дефектів, що проявляються у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, та відповідній реабілітації; усуненні, маскуванні косметологічних дефектів, які не пов'язані із хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами; задоволенні інших естетичних потреб, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором або законом.*

У договорі повинна бути зазначена інформація про властивості та ризики такої операції, місце її здійснення, а також прізвище ім'я та по батькові особи, яка буде виконувати операцію. У даному випадку в договорі потрібно виділити преамбулу, в якій у доступній формі буде розшифровано значення всіх медичних та спеціальних термінів, що використовуються в тексті договору. Адже нерозкриття змісту цих термінів може трактуватися як неповне інформування пацієнта, який не є фахівцем у сфері медицини.

Лікар зобов'язаний надати інформацію про стан здоров'я пацієнта, можливі ризики чи негативні наслідки після проведення операції, наприклад, шрами, зниження рівня чутливості, набряклість, больові відчуття протягом певного періоду часу, зміна кольору шкіри в холодну погоду тощо.

Договір про надання послуг у пластичній хірургії є консенсуальним і вважається укладеним за умови досягнення сторонами згоди з усіх істотних умов.

Предметом договору є надання послуги в пластичній хірургії, яка споживається в процесі вчинення дій або провадження пластично-хірургічної діяльності. Специфіка предмета договору знайшла відображення в тому, що цей правочин має гарантувати безпеку послуги в пластичній хірургії для пацієнта. Нерідко дані послуги пов'язані з можливістю заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, їх надання допускає вірогідність проявів супутніх, побічних шкідливих властивостей впливу послуги в пластичній хірургії на організм людини. Усунути вірогідність проявів шкідливих властивостей деяких послуг у пластичній хірургії виконавець обов'язково не в змозі, про що замовник обов'язково повинен бути поінформованим. Відтак договір про надання послуг у пластичній хірургії належить до групи так званих алеаторних (ризикових) правочинів.

Відповідно до ч. 3 ст. 626 ЦК України договір про надання послуг у пластичній хірургії є двостороннім, оскільки правами та обов'язками наділені обидві сторони договору. Характерним є те, що при наданні певних пластичних послуг виконавець має право вимагати від замовника дотримання обов'язку сприяти виконавцеві в наданні послуги (наприклад, не робити мимовільних рухів), дотримуватися правил, які захистять замовника від можливих негативних наслідків для здоров'я після надання послуги в пластичній хірургії.

Цей договір є оплатним, якщо інше не встановлено ним, законом або не впливає із суті цього договору.

Виходячи із суб'єктного складу договору про надання послуг у пластичній хірургії, цей договір відповідно до ч. 1 ст. 633 ЦК України є публічним.

Щодо строку, то даний договір може укладатися на строк, який, як правило, об'єктивно залежить від можливостей конкретного виду пластичної послуги, від характеристик пластичного дефекту та бажаного результату, який необхідно досягти.

Відповідно до ч. 2 ст. 901 ЦК України до договору про надання послуг у пластичній хірургії застосовуються положення Глави 63 ЦК України «Послуги. Загальні положення про послуги», якщо це не суперечить суті цього зобов'язання³.

Місце укладення договору про надання медичних послуг (у т.ч. і договору про надання послуг у пластичній хірургії) у системі договірних прав України визначається його особливостями щодо безпеки, якості та гарантованості результатів надання послуги, обов'язку виконавця послуги щодо ініціативного надання необхідної інформації споживачу⁴.

Укладення договору про надання послуг у пластичній хірургії, як і всіх інших договорів, здійснюється в порядку, передбаченому Главою 53 ЦК України з врахуванням особливостей даного договору.

Через відсутність у сучасному законодавстві України типових умов договору про надання послуг у пластичній хірургії практикується їх укладення з урахуванням специфіки конкретної пластичної послуги та доцільності встановлення тих чи інших умов договору.

Оскільки договір про надання послуг у пластичній хірургії є публічним, то відповідно до ч. 2 ст. 633 ЦК України його умови встановлюються однаковими для всіх споживачів, крім тих, кому за законом надані пільги.

Істотною умовою договору про надання косметологічних послуг є предмет – послуга в пластичній хірургії. Замовник, як правило, може обрати послугу з тих, які пропонує виконавець, і вказати на необхідний результат без визначення порядку надання самої послуги. Виконавець послуги в пластичній хірургії пов'язаний ініціативними вказівками замовника, однак, якщо такі вказівки є об'єктивно нікчемними (суперечать загальноприйнятим у медицині правилам, загрожують негативними наслідками або ускладнюють надання пластичної послуги тощо), вони у договір не включаються.

Важливою характеристикою послуги в пластичній хірургії є її якість. Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» належна якість послуг визначена як властивість послуги, що відповідає вимогам, встановленим для категорії послуг у нормативно-правових актах та нормативних документах, та умовах договору із пацієнтом⁵. Однак процедура встановлення якості послуги може виявитись доволі складною, а результати – відносними⁶.

Якість медичної послуги визначається у літературі щонайменше чотирма критеріями:

- матеріально-технічна база;
- підготовлені кадри;
- раціональне використання ресурсів охорони здоров'я;
- задоволеність пацієнта.

Деякі автори виділяють свої складові: технічна якість (відповідність стандартам), задоволеність пацієнта, економічність і безпека⁷.

Ще однією і не менш важливою ознакою послуги в пластичній хірургії є її безпечність. Якщо якість послуги в пластичній хірургії свідчить про досягнення реального результату, характеристики якого відповідають «задекларованому», то безпека послуги в пластичній хірургії свідчить про відсутність загрози здоров'ю і життю замовника. Безпека, як і якість, залежить від приладів та засобів, які використовуються виконавцем, а також від дій самого виконавця.

Відповідно до ч. 1 ст. 44 Основ законодавства України про охорону здоров'я, у медичній практиці застосовуються методи профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарські засоби, дозволені до застосування центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я⁸. Таке становище, на нашу думку, покликане гарантувати не лише безпеку, а й якість медичних послуг, в т.ч. і в пластичній хірургії.

На практиці досить часто змішують поняття якість і безпека. Так, у справі № 2-136⁹ позивач отримав внаслідок лазерної епіляції опіки пов'язував саме з неналежною якістю послуги. Суд у цій справі не розмежував понять «якість» та «безпека». Таке ж саме трактування понять позивачем ми знаходимо у справі № 757/17199/13-ц¹⁰, однак суд не ототожнював ці поняття, а наслідки у вигляді опіків пов'язував з неналежними якістю і безпекою послуги.

При наданні послуг у пластичній хірургії, як і всіх медичних, ознаки якості та безпеки тісно між собою переплетені, і неякісне надання послуги в пластичній хірургії може потягнути загрозливі наслідки для здоров'я або життя замовника, а тому їм варто приділити особливу увагу при укладенні договору.

Ще одна особливість договору про надання послуг у пластичній хірургії пов'язана з підвищеними вимогами до виконавця послуги стосовно надання необхідної інформації. Цей договір передбачає обов'язок ініціативного надання виконавцем (тобто за власною ініціативою, яка не потребує попередньої згоди чи погодження) замовникові інформації, що об'єктивно дає змогу прийняти свідоме рішення завдяки розкриттю в доступній формі можливої небезпеки, яку приховує в собі послуга в пластичній хірургії, її супутні та подальші наслідки.

Важливою умовою договору про надання послуг у пластичній хірургії є ціна за послуги та порядок проведення розрахунків. Отже, в договорі повинен бути зазначений порядок розрахунків. Тобто, може бути зазначено, що буде ціна за операцію стійкою, чи від певних умов вона буде збільшена чи, навпаки, зменшена. Проте, якщо не зазначено, що ціна може бути збільшена, то після надання послуг медичний працівник не може підвищити плату за послугу більше, ніж та, що була визначена. У договорі сторони можуть передбачити додаткову плату за підвищений рівень комфорту.

Послуги повинні оплачуватися, на наш погляд, вже після їх виконання. Якщо не було проведено операції або не було надано послуг з підвищення рівня комфорту, пацієнт має право на розірвання договору, оскільки зобов'язання не було виконано.

Якщо ж буде додержано всіх умов договору, пацієнт зобов'язаний сплатити суму за надані послуги в повному обсязі. Після оплати наданих медичних послуг важливо отримати розрахунковий документ – чек або квитанцію до прибуткового касового чеку – без цього, у разі виникнення певних суперечностей, довести, що сума була сплачена згідно з умовами договору про надання медичних послуг у сфері пластичної хірургії буде важко.

Питання плати за договором про надання послуг у пластичній хірургії сторони вирішують відповідно до ст.ст. 632, 903–904 ЦК України.

Повинен бути вказаний строк дії договору, оскільки це забезпечить пацієнту обов'язкове виконання умов договору про надання медичних послуг лікарем та медичним закладом, в якому проводиться операція.

Умова щодо строку у договорах про надання послуг у пластичній хірургії найчастіше вирішується шляхом вказівки на кількість процедур, сеансів тощо з визначенням інтервалів між ними. Досить часто дотримання строків між проведенням процедур є запорукою досягнення їх загальної мети, а тому умову щодо строку у договорах про надання послуг у пластичній хірургії можна оцінювати як істотну, що впливає із суті зобов'язання.

Інколи, зважаючи на характер косметологічного дефекту, індивідуальних властивостей організму людини, неможливо передбачити конкретний строк надання послуг у пластичній хірургії, натомість залишається можливим лише визначити «середньостатистичний», характерний для певного виду послуг.

На практиці питання щодо строку може і не вирішуватися, а сама послуга надається одноразово одразу ж після звернення до виконавця і погодження усіх істотних умов договору.

Зобов'язання з надання послуг у пластичній хірургії ґрунтуються на довірі, що зумовлено особистим виконанням і відкритістю відносин між замовником та виконавцем. У разі виникнення потреби в наданні послуги в пластичній хірургії пацієнт звернеться до медичної установи, якій він довіряє.

Форма договору про надання послуг у пластичній хірургії повинна відповідати загальним положенням ЦК України (ст.ст. 208, 639). У будь-якому випадку, відповідно до ч. 8 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів», виконавець зобов'язаний видати замовнику розрахунковий документ, що засвідчує факт надання послуги.

Дуже часто договір про надання послуг у пластичній хірургії є договором приєднання – пацієнт послуги просто погоджується на умови, запропоновані виконавцем. Відтак, пацієнту пропонується вже готова форма договору.

Після укладення договору він повинен бути скріплений підписами та печаткою медичного закладу. У тексті необхідно зазначити, що договір складається в двох екземплярах (один для медичної установи, другий – для пацієнта). Пацієнт, у свою чергу, повинен забрати другий екземпляр, оскільки це є забезпеченням його прав на виконання послуги і в разі необхідності – задля примушення лікаря чи медичного закладу виконати свої зобов'язання.

Таким чином, особливість договору про надання медичних послуг у пластичній хірургії зумовлюється специфікою його предмета. Особливостями даного договору є:

- він належить до групи так званих алеаторних (ризикових) правочинів. Однак він має гарантувати безпеку послуги в пластичній хірургії для замовника;
- специфіка обумовлення якості послуги в пластичній хірургії;
- цей договір передбачає обов'язок ініціативного надання виконавцем (тобто за власною ініціативою, яка не потребує попередньої згоди чи погодження) замовникові інформації, яка об'єктивно дає змогу прийняти свідоме рішення завдяки розкриттю в доступній формі можливої небезпеки, яку криє в собі послуга в пластичній хірургії, її супутні та подальші наслідки;
- виконавцями послуги можуть бути заклади охорони здоров'я (суб'єкти господарювання на підставі ліцензії за умови виконання кваліфікаційних, організаційних, інших спеціальних вимог) та фізичні особи – підприємці, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, з метою надання певних видів медичних послуг;
- дуже часто договір про надання послуг у пластичній хірургії є договором приєднання. Відтак, замовнику пропонується вже готовий формуляр договору. Однак використання формулярів виконавцем попри їх зручність не завжди дає змогу врахувати індивідуальні особливості і потреби замовника;
- неможливість виконавця забезпечити стовідсоткову гарантію досягнення запланованих результатів послуги в пластичній хірургії.

¹ Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1138 (в редакції від 1 лютого 2014 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-p>

² Medterms.com.ua : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://medterms.com.ua/publ/medichni_termini_na_literu_kh/khirurgichna_operacija/24-1-0-731

³ Цивільний кодекс України (в редакції від 6 лютого 2015 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁴ Майданик Р. Договір про надання медичних послуг / Р. Майданик // Медичне право. – 2010. – № 5 (1). – С. 56.

⁵ Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ (в редакції від 3 січня 2015 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

⁶ Гайдай Н. Правове регулювання та особливості договорів про надання медичних послуг / Наталія Гайдай // Юстиніан. – 2010. – № 10.

⁷ Чехун О. В. Надання платних медичних послуг: цивільно-правові аспекти / О. В. Чехун // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 2.

⁸ Основи законодавства України про охорону здоров'я (в редакції від 1 січня 2015 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

⁹ Рішення Галицького районного суду м. Львова від 26 грудня 2011 р. у справі № 2-136 // Єдиний державний реєстр судових рішень України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>

¹⁰ Рішення Печерського районного суду м. Києва від 3 січня 2013 р. у справі №757/17199/13-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>

Резюме

Герц А. А. Поняття та особливості договору про надання медичних послуг у пластичній хірургії.

Стаття присвячена договору про надання медичних послуг у пластичній хірургії.

Особлива увагу звертається на те, що питання правового регулювання договірних відносин у сфері надання медичних послуг у пластичній хірургії залишається не вивченим та законодавчо не закріпленим. Все це породжує низку суперечностей на практиці. Проведено дослідження основних понять, які використовуються у договірних відносинах у сфері надання медичних послуг у пластичній хірургії та сформульовано у зв'язку з цим висновки та пропозиції щодо удосконалення національного законодавства.

Ключові слова: договір про надання медичних послуг, пластична хірургія, пацієнт, медичний працівник, якість послуги, безпека послуг, інформація про послугу.

Резюме

Герц А. А. Понятие и особенности договора о предоставлении медицинских услуг в пластической хирургии.

Статья посвящена договору о предоставлении медицинских услуг в пластической хирургии.

Особое внимание обращается на то, что вопрос правового регулирования договорных отношений в сфере оказания медицинских услуг в пластической хирургии остается не изученным и законодательно не закреплённым. Все это порождает ряд противоречий на практике. Проведено исследование основных понятий, используемых в договорных отношениях в сфере оказания медицинских услуг в пластической хирургии, сформулированы в связи с этим выводы и предложения по совершенствованию национального законодательства.

Ключевые слова: договор о предоставлении медицинских услуг, пластическая хирургия, пациент, медицинский работник, качество услуги, безопасность услуг, информация об услуге.

Summary

Herts A. The concept and features of the agreement on the provision of medical services in plastic surgery.

The article is devoted to the contract to provide medical services in plastic surgery.

Particular attention is drawn to the fact that the legal regulation of contractual relations in the area of medical services in plastic surgery is not understood and is not legally fixed. All this raises a number of contradictions in practice. A study of the basic concepts used in contractual relations in the field of medical services in plastic surgery and formulated in this regard the conclusions and proposals to improve national legislation.

Key words: contract for the provision of health services, plastic surgery, the patient, medical professional, quality of service, security service, information about the service.

УДК 347.91/.95

І. О. ІЗАРОВА

Ірина Олександрівна Ізарова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЄС

Принципи права виступають фундаментом всієї системи права – вони є основоположними керівними засадами, ідеями, які виражають зміст права¹ та визначають загальну спрямованість правового регулювання суспільних відносин². Принципи пронизують собою всі чи практично всі правові норми³, надають системі права стійкості, стабільності й визначеності, а також окреслюють напрями її подальшого розвитку⁴. Їх прийнято визначати як основоположні засади, що обумовлено тією роллю, яку вони відіграють у існуванні та розвитку права⁵.

Дійсно, без принципів неможливо уявити цілісну модель права чи окремої галузі. Питання про принципи цивільного процесу ЄС взаємопов'язане із визначенням його місця у правовій системі ЄС. Отже, принципи міжнародного приватного права та національного цивільного процесуального права теж характеризують його як окрему галузь права, виявляючи характерні риси й особливості.